

Kentsel Dönüşüm ve Katılım

Deniz İncedayı • Yona Friedmann • Akın Eryoldaş • Yücel Gürsel
Ruşen Keleş • Mücella Yapıcı • Faruk Göksu • Ebru Seçkin

**Ayasofya, Süleymaniye, San Marco Meydanı
Profil: Boran Ekinci
Koşuyolu'nda Bir Konut Yenilemesi**

Ulaşılabilir Şehirler, Binalar, Nesnelere

Şükrü Sürmen

Şimdi, Bütün İnsanlığı Düşünmemiz İçin Daha Çok Sebep Var

Her şeyden giderek daha çok haberdar olmaya başladığımız bir dünya çağındayız. Üzerimize haberler, bilgiler, birikimler yağıyor. Şimdi insan olarak kendimizi, ailemizi, yakın sosyal çevremizi, toplumumuzu ve dünyadaki diğer bütün insanları daha iyi tanıma ve daha iyi anlama fırsatlarının yanından geçiyoruz. Modern iletişim ve bilgi akışı ile insanın yeryüzündeki varoluşu sırasında ortaya çıkan hemen bütün insanlık durumları ile ilgili aydınlatıcı fikirlere sahip olmamız, çağımızda daha çok mümkün. Ama öte yandan, insan bünyesinin kaldırabileceğinin çok üstündeki uyarımların, yönlendirmelerin ve çekimlerin etkisiyle duyarlılığımız da sürekli aşındırılıyor. Biliyoruz, duyuyoruz, belki anlıyoruz ama harekete geçmiyoruz ya da kendimizi yorgun hissediyoruz. Çok sık tazelenen etkiler, eskilerin izlerini ortadan çabuk kaldırıyor. Şartlar, hızlı unutulmaları hazırlıyor. Böylece bazen acılar içinde yüzerken acıların bilincine varamaz oluyoruz.

Halbuki bugün insanlara ulaşmak için geniş imkânlar sahibiz. Şimdi sorunların mahiyetleri ve çözümlerine ilişkin pek çok bilgi ve donanım elimizin altında bulunuyor. O halde hayatımızın daha kolay ve daha rahat yaşanabilir bir çizgide bulunmamasının makul bir sebebi olamaz. Ama şu da bir gerçektir ki, hayatlar hâlâ gereksiz birtakım zahmetlerle dolu olarak önümüze geliyor.

Günümüzün dünyasındaki siyasi ve ekonomik şartlar, birçok bireyin ve toplumun umulmadık şekilde acılar ve zahmetler içinde yaşamasına sebep oluyor. İyiye yönelişin, insanlığın temel ruh durumu olması gerekirken; az sayıdaki kötülük unsurları, sapkınlıklar ya da çılgınlıklar kolayca ele geçirilebilecek mutlulukları engellebiliyor. İhtiyaç içindeki bireylere ve insan gruplarına ulaşmak zorlaşıyor.

Devletler, rejimler ve insanlar, birbirlerinin boğazına sarılıp hesaplaşmayı sürdürmekten bir türlü vazgeçmemektedirler. Günümüzde, belki de bu çatışma ve hesaplaşma anlarının yoğun-

laştığı bir geçişi yaşamaktayız. Öte yandan insanlığın hırpalandığı ya da darbe aldığı dönemler belli gelişmiş duyu ve ruh hallerinin de ortaya çıktığı zamanlar olmaktadır. Çünkü şuur, uçurumun kenarında uyanmaktadır.

Acılar daha yoğun şekilde çekilmeye başlanırsa, insanlığı daha fazla düşünmeye başlamamız gerekiyor ve aslında doğal olarak da bu durum gerçekleşiyor. Duyarlılığımız, sağlam bir donanımına kavuşuyor. Kendimiz de hırpalandığımızda birtakım insanları ve toplumları daha fazla düşünmeye, anlamaya başlıyoruz. Dünya bir bunalım yaşamakta ise, insanların birbirlerine daha çok sahip çıkmalarının gerektiği anlar çoğalmış demektir.

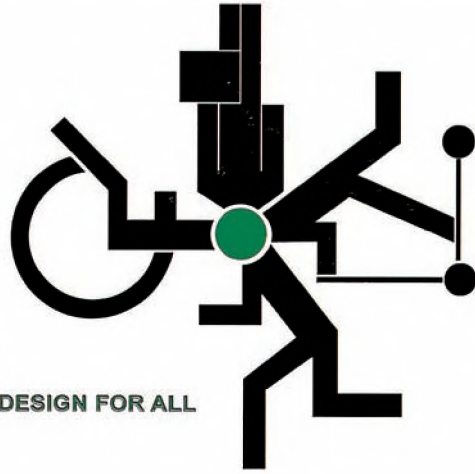
2003 yılının, Avrupa'da özürtlüler yılı olarak kabul edilmesi birtakım insan topluluklarının sorunlarına gerektiği şekilde eğilmek için ancak küçük bir vesiledir. Oysa toplum kendi bünyesini iyi analiz etmeli ve dokusunu sağlamlaştırmak için sürekli duyarlı olmalıdır.

Birlikte Ulaşmak, Paylaşmak ve Arınmaktır

“Ulaşılabilirlik”, ilk anlaşılma anında mekânsal ilişkilerin düzeniyle ilgili bir kavram olarak ortaya çıkıyor. Bu kavramla ilk planda; inşa edilmiş çevrelerin, şehirseller alanların, binaların, evlerin ve nesnelere insanlar tarafından kullanılabilme ve yararlı olma mertebelerini anlatmak istiyoruz. Bir şehirseller çevrede, hangi insanlık durumunda bulunurlarsa bulunsunlar, bütün insanlar rahatça hareket edemiyor ve özgürce dolaşamıyorlarsa, gerçek bir ulaşılabilirlikten söz etmek mümkün olmaz. Aynı şekilde, yanlış düzenlenmiş fi-

Desen: Wojciech Wiatr & Lukasz Marciniak

Desen: Jakub Skalik & Michal Nowak

ziksel duruşlarından dolayı herkesin kullanamadığı binalar “ulaşılabilir” değildir ve hayatın, her bireye ait olması gereken doğal akışını engeller. “Ulaşılabilirlik”, bütün insanlara sunulması gereken mekânsal özelliklerle ilgili olarak ortaya çıkar, ama çok daha olgun ve geniş bir şekilde anlaşılması gereken bir kavram olduğu hususunda da bize güçlü çekimlerle yaklaşır.

Ulaşılabilirlik, aslında birlikte kullanmak ve paylaşmaktır. Hayatın bir insana sunabileceği bütün konular ve mutluluk tablolarının herkese açık olması gerektiğini bize hatırlatan bir kavrayışa çok dönüktür. Şehirsiz çevrede ve mimarideki ulaşılabilirlik, özür, hasta bünyeli ya da yaşlı insanların da bizimle birlikte hayatın doğal akışında yer almaları demektir. Alanlar ve mekânlar gibi güzellikler, zenginlikler ve mutluluklar da insanca paylaşılabilir.

Düzenli yüzü şehirlerde düzenli ruhlu in-

Desen: Marlena Happach

sanlar yaşar. Her yere ve her şeye birlikte ulaşmak için arınmak demektir; dayanışma ve paylaşma demektir.

Mimar ve Tasarımcı İçin “Ulaşılabilirlik” Temel Bir Bilinçtir

Şimdi şehir plancısı, mimar ve tasarımcı gibi çevremize biçim vermekte olanlar, malzemelerini, biçimlendirme yöntemlerini ve elde etmek istedikleri son ürünü oldukça yeni bir bilincin ışığında düşünmek zorundadır. Belki, yeryüzündeki her üretim, hep insan ağırlıklı olmuştur, ama şimdi sonuçlar çok daha fazla insan ağırlıklı olmalıdır. Örneğin, mimar bir an için bile olsa biçim kaygılarının etkisiyle özgürlüklerden taviz vermemelidir. Hatta hayata ve insana olumsuz bir etki parçası dokunur diye kendi mesleki tatminlerinden de hemen tamamen vazgeçmelidir. Şehirci, mimar ve tasarımcı en olgun, en zarif ve en saygılı biçimde görevini yapmalı, maddeyi şekillendirmeli ve sessizce kullanıcının önünden çekilerek onu hayatın akışıyla baş başa bırakmalıdır.

Maddeye pek çok tarzda biçim vermek mümkündür, ama insanın bunların hepsiyle aynı ölçüde uzlaşması söz konusu değildir. Göze hoş görünen, her zaman insanca olan değildir. Dönel bir merdiven, planda güzel durabilir, ya da karşımızda spiral bir küpeşteyle ilk anda şaşırtan bir hareket olarak sahneye çıkabilir. Ama insan gerçeğinin ve özgürlüğünün toprağa akışı demek olan adımlarımız için olgun bir şefkat eli değildir, dönel merdivenler. Yalnız körler, ihtiyarlar, çocuklar ve hamile kadınlar için değil, hepimiz için de düz kollu ve sahanlıklı merdivenler daha bir özgürlüğe açılan çizgilerdir.

Ya da bir zamanlar çokça kullanılan, doğal taşla döşeli, geniş ve derin derzli yaya yolları, uzaktan tabiatla iyi bir uyum gibi algılanabilir. Ama onlarda çekilen zahmeti siz bir de tekerlekli sandalye sakatına, köre, yaşlıya, çocuğa; daha sonra da ayakkabı topuklarına sorun. “Denizi sev, ama kıyıda dur!” diye bir söz vardır. Güzel olduğu söylenen bazı biçimler de aynen böyle uzaktan seyretmek içindir. Onlarda gönlünüze göre bir özgürlük yaşamanız pek o kadar kolay olmaz. Zaten hayatta da böyledir: Kendini fark ettirmeden alçakgönüllüce işlevsel olan işimize yarar, iddialı olmak için ortaya atılansa çok zaman bizi yorar.

Ulaşılabilirlik, Biçim Veren İnsanlar İçin Bir Felsefedir

Daha özgür olmak ve özgürlük sunmak isteyen şehir plancısı, mimar ve tasarımcı için “ulaşılabilirlik”

lir oluş”u aramak, talep etmek ve kurmaya çalışmak, temel bir hayat kavrayışı olmalıdır. Mademki dünyadan, insanlardan, insanlık durumlarından şimdi daha fazla haberdarız; o halde şimdi kendimize daha tutarlı bir konum bulmalıyız; daha olgun bir hayat görüşü ve felsefeyle biçimlendirmeye başlamalıyız. Kafamızda bütün insanlık ve insanlık durumları bulunmalı, oluşturduğumuz çizgiler daha insanca olana açılmalıdır.

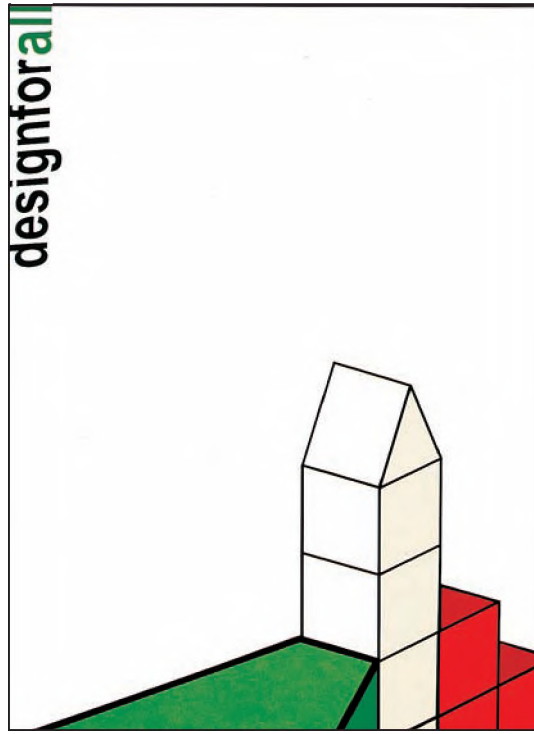
“Ulaşılabilirlik”, mutluluğun mümkün olması ile bağlantılıdır. Biçimin niteliği, kendi başına doğrudan insan için iyi veya kötü olanla bir ilişki kurmaz. Biçim, kendi içinde bir tutarlılık ve dirilik taşıyabilir, ama bu, onunla birlikte mutlaka rahatça yaşayabileceğimiz anlamına gelmez. Önemli olan, insanın önünün açılmasıdır. Bu da bütün insanların önünün açılması demektir; yani gerçek bir ulaşılabilirliktir. Biçim vermeyle ilgili felsefemiz bu bakış açıları altında geliyorsa bilgilerimize, yeteneklerimize, maddeye ve çevreye daha geniş bir anlayışla yaklaşmamız mümkün olur.

Sosyallik çerçevesi ortaya çıkınca, yani insanın doğal konumu olan “bir topluluk içinde yer alış” başlayınca çözümler değişebiliyor. İnsan teki için doğru olan, akıllıca olan, mümkün olan, ulaşılabilir olan; insanlar bir araya geldiklerinde yanlış ya da yetersiz olabilir. Örneğin, bir metro vagonu tekerlekli sandalyedeki sakat bir kişi için, bir kör için, bir çocuk için, bir yaşlı için ve normal hareketliliğe sahip bir genç insan için uygun bir tasarıma sahip olabilir, yahut bunların her biri için ulaşılabilir olabilir. Ama aynı vagona bazen tesadüfen bu insanların hepsi ya da çoğu bir arada bulunuyorsa ortaya bir sorun çıkabilir. Veya, bir tuvalet herkesin kullanabileceği özelliklere sahip kılınmış olabilir ama, tuvaletin bulunduğu binanın insanlar tarafından kullanılma şekli ve binadaki insan hareketlerinin niteliği, bu uygun tuvaletin, istenen mahremiyeti sağlamamasına neden olabilir.

Neticede ulaşılabilirlik, fiziksel çevrenin duruşuna karar verdiğimiz anda da, insanın ilişkileri ve mutluluğu üzerinde büyük etkisi olan bir anlayış olarak harekete geçirildiği anda da felsefi bir temele oturtulmalıdır. Ama bu temel bir tekil yapı değil, büyük bir sistemdir. Bağlantıları ve zincirleme genişleyen halkaları ile “ulaşılabilirlik”, insanın mutluluğu ve özgürlüğü için kavrayıcı ve destek verici bir sistemdir.

İnsana Daha Fazla ve Daha Gerçekçi Olarak Yöneliyoruz

“Ulaşılabilirlik”, hiçbir ayırımı uğratılmadan

Desen: Piotr Solowiej & Karol Wloskowski

bütün insanlara ve insanlık durumlarına daha duyarlı şekilde yaklaşmanın bir ölçüsü olarak ortaya çıkmaktadır. Şimdi yeni bilgilere, yeni araçlara, yeni süreçlere sahibiz ve bunları insanın mutluluğu ve özgürlüğü için kullanmalıyız. Ülkeleri, şehirleri, inşa edilmiş çevreyi, binaları, eşyaları ve nesnelere şekillendirmede rolü olan bütün mesleklerin mensupları sorumluluklarını, yeryüzündeki yürüyüşünde insana daha fazla yardımcı olabilmek için, bir ihtimam derinliğine kavuşmuşlarsa; daha ulaşılabilir şehirler, ulaşım sistemleri, mekânlar, binalar ve nesnelere yaratıyor olacaklardır.

2003 Avrupa Özürlüler Yılı, aslında epey bir zamandır gelişmekte ve farkına varılmakta olan bir biçim verme anlayışının bir kere daha yüksek sesle vurgulanmasıdır. Çevremizin düzenlenmesindeki makul ve insanca yaklaşımların özür-lülere ilişkilendirilmesine artık gerek kalmayacaktır ve bu çizgi sürecektir. Çünkü yalnızca bütün insanlar için iyi, akıllıca ve güzel olana doğru yola çıkılmaktadır. Ulaşılabilir bir dünya, bütün insanlara daha duyarlı ve daha gerçekçi bir yöneliş demektir ve özürlü olsun olmasın, herkes için vazgeçilmez bir fikirdir. **m**

Şükrü Sürmen, Y. Mimar

Bu makale, 13-15 Haziran 2003 tarihlerinde Özürlüler Vakfı'nın düzenlediği “Özürlüler’03 Sergi, Kongre ve Sosyal Etkinlikler” organizasyonu kapsamında Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi’nin katkısıyla düzenlenen “Özürlülük ve Mimari” başlıklı panelde sunulmuştur.